

Van Jonas Gardell zullen in de trilogie
Een verhaal van liefde, ziekte en dood
bij De Geus nog verschijnen:

De ziekte (begin 2014)
De dood (2014)

Jonas Gardell

De liefde

EEN VERHAAL VAN LIEFDE,
ZIEKTE EN DOOD

Uit het Zweeds vertaald door Kim Liebrand

DE GEUS

De augustusdag is zonder een wolk aan de hemel voorbijgegaan, maar de zomer dringt niet door de gesloten ramen op de isolatieafdeling heen.

De man in het bed is uitgemergeld en getekend door kaposisarcoom in een vergevorderd stadium. Hij heeft nog maar een paar dagen te leven.

Normaal gesproken zijn de slachtoffers van deze aandoening, die zich kenmerkt door tumoren, oudere mannen uit het gebied rond de Middellandse Zee en is het verloop van de ziekte zo langzaam dat de patiënten eerder sterven door andere oorzaken, maar sinds enige tijd wordt er vooral in de vs een aantal gevallen gerapporteerd waarbij de kanker veel agressiever is.

Armen, hoofd en hals van de man in het bed zijn bedekt met de grote bruine vlekken die deze vorm van kanker veroorzaakt.

Zijn billen en onderrug zitten helemaal onder de meest verschrikkelijke doorligwonden. Er is schuimrubber om de wonden heen gelegd om de huid te beschermen, zodat die niet direct over het matras schaaft, maar het helpt amper.

Zijn lichaam is mager, bijna doorschijnend. Hij is sterk afgevallen door de constante diarree. Hij heeft zelfs zijn eigen darmen eruit geperst.

De man is eenzaam.

Krijgt nooit bezoek.

Sinds een tijdje praat hij bijna niet meer, hij ligt er apa-

thisch bij, vecht in stilte. Soms huilt hij. Van pijn of van verdriet – dat weet niemand.

Twee vrouwen voeren zwijgend hun taken uit in de kale kamer waarvan de ramen nooit opengaan en waar de enige uitgang een deursluis is die direct op de binnenplaats uitkomt. Ze lopen om het lichaam in het bed heen als dominees die rituelen uitvoeren rond een altaar.

In het bed ligt de jonge man strak naar het plafond te staren. Hij zweet en hij huilt, maar hij zegt niets.

Er zijn nu een oudere verpleegkundige en een jongere ziekenverzorgende bij hem in de kamer. De oudste van de twee werkt al jaren in het Roslagstullziekenhuis. De jongste is net begonnen. Ze dragen allebei beschermende handschoenen, een mondkapje en een gele beschermende jas.

Ze hebben samen het verband vervangen van een van de doorligwonden van de man en de jongste heeft even haar vuile handschoenen uitgetrokken, misschien om een laken recht te trekken of iets dergelijks.

Plotseling buigt ze zich over de jonge man in het bed heen en droogt snel zijn tranen met de rug van haar hand.

Ze doet het zonder erbij na te denken, in een opwelling van medeleven en compassie.

De verpleegkundige trekt afkeurend haar wenkbrauwen op.

De zieke sluit zijn ogen. Hij huilt nog steeds.

Wanneer de twee vrouwen klaar zijn met hun bezigheden verlaten ze zwijgend de kamer.

‘Ik hoop wel dat je je handen nu grondig gaat ontsmetten!’

Ze zijn net de deursluis door – elke kamer is geïsoleerd door middel van twee deuren die nooit tegelijkertijd open

mogen zijn – en staan op de binnenplaats bij de barak met isolatiekamers.

De oudste van de twee kan zich niet inhouden en briest bars naar de jongste. Die kijkt niet-begrijpend. De oudste zegt geïrriteerd: 'Ja, als je zo nodig tranen wilt drogen, dan moet je echt handschoenen dragen!'

'Maar hij was zo verdrietig!' roept de onervaren ziekenverzorgende wanhopig uit.

De verpleegkundige snuift.

'Je weet heel goed wat de regels zijn. Elke keer als je bij een patiënt naar binnen gaat, of het nou alleen maar is om een laken recht te leggen of om te vragen of hij dorst heeft, dan moet je heel precies de voorschriften voor handhygiëne volgen, handschoenen en de gele jas aantrekken en een mondkapje voordoen. Daar mag nooit van worden afgeweken. De ziekenhuisprocedures gaan altijd vóór menselijke overwegingen. Begrepen?'

'Maar ...' probeert de jongste te protesteren, maar ze wordt onderbroken.

'Dan weet je het nu in elk geval. Nooit tranen drogen zonder handschoenen!'

De oudste schudt haar hoofd.

Dan loopt ze weg.

Dit is een verhaal over een tijd en een plaats.

Wat in dit verhaal wordt verteld, is echt gebeurd.

Het is hier gebeurd, in deze stad, in deze buurten, te midden van de mensen die hier hun leven hebben. In de parken van deze stad, op haar terrassen, in haar kroegen, sauna's, pornobioscopen, ziekenhuizen, kerken en op haar begraafplaatsen. Het is in de straten en de huizen van deze stad gebeurd, te midden van deze mensen.

Wat in dit verhaal wordt verteld, is tegelijkertijd ook op veel andere plaatsen in dezelfde tijd gebeurd, maar daar moeten anderen maar over vertellen.

Wat in dit verhaal wordt verteld, gebeurt ook op dit moment, het gebeurt voortdurend, maar ook dat hoort niet thuis in dit verhaal, ook al strekt het zich uit tot in het heden.

Het is als het ware een plicht om het te vertellen.

Een manier om te eren, te rouwen en te herdenken.

Te strijden opdat men niet vergeet.

Het huisje is op zich eigenlijk niets bijzonders, maar het staat hoog op een rots die steil naar beneden loopt, de zee in. Als een nest kijkt het uit over het water.

Het huis, een erfenis van de familie van moederskant, lijkt ook inderdaad meer op een broedplaats dan op een zomerhuisje. Toen het werd gebouwd is ervoor gekozen om het niet parallel aan het water neer te zetten, maar werd het haaks op de zee geplaatst. Op die manier heb je vanaf de veranda een geweldig uitzicht op het water en de avondzon, terwijl je toch beschermd bent tegen de wind zolang die niet recht uit het noorden komt.

‘Onze eigen wachttore!’ grapt hun vader altijd. Dan kijken ze allemaal heel blij, want zo is het maar net.

Dit is hun wachttoren.

In de stad zijn ze klein en donker behuisd, hier stroomt een bijna onwerkelijk licht, en je kunt kijken zo ver het oog reikt.

Het is als het verschil tussen de schaduwwereld waarin de mens nu leeft, die gedoemd is ten onder te gaan, en de nieuwe wereld, die overvloed aan licht die veroorzaakt wordt door Jehovah’s aanwezigheid, de wereld waarop ze wachten.

Wanneer Benjamin uiteindelijk aan zijn jeugd terug zal denken, is het zomerhuisje het eerste wat hem voor de geest komt. De zee, het – bijna onwerkelijke – licht, de veranda, de smalle wankelende trappen naar de steiger en het strand; zo stelt hij zich de eeuwigheid voor.

Het is een avond vroeg in de zomer. De meeuwen krijzen.

De zon schijnt over het water beneden, spiegelt zich in alle ramen van de veranda, samen met de lucht en de zee.

De winter is eindelijk overwonnen.

Hij is er niet meer. Zoals de zee er niet meer is wanneer Jehovah zijn koninkrijk heeft opgericht. 'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; de vroegere hemel en de vroegere aarde waren voorbijgegaan, en de zee is niet meer.'

Overdag zijn ze buiten geweest en hebben ze een paar haringen gevangen. Nu staat moeder aan het fornuis gepaneerde haringfilets te bakken. Benjamin stoeit met zijn zusje Margareta. Ze verlangden er al de hele winter naar om naar het zomerhuisje te gaan, en nu zijn ze er dan eindelijk.

Langzaamaan is het huis weer tot leven gekomen. Toen ze zaterdagochtend de buitendeur van het slot deden en naar binnen gingen, was het alsof de tijd tijdens de winter als het ware stil was blijven staan, als een klok die niet meer liep.

Het was kil en een beetje vochtig binnen. Op de grond vond Benjamin drie groene plastic soldaatjes en een speelgoedautootje. In een hoek lag Margareta's pop met slaapogen. Ze hadden het huis afgelopen najaar zeker verlaten toen hij en zijn zusje nog volop aan het spelen waren.

Op de eettafel lag een opengeslagen *Dagens Nyheter* van 7 oktober 1969. Dat was vorig jaar. Benjamin spelde de kop. Dat kon hij vorig jaar nog niet. Dat heeft hij deze winter geleerd.

Het afgelopen weekend hebben ze het huis klaargemaakt voor de zomer, opgeruimd, gelucht, de bedden verschoond. Benjamin en Margareta hebben vooral rondgerend, gesprongen en gespeeld. Als onstuimige kalveren, zegt hun vader altijd lachend.

Terwijl moeder het eten klaarmaakt, lapt vader de ramen van de veranda. Hij trekt zich er niets van aan dat Benjamin

en Margareta aan het rondrennen zijn.

Als Margareta op de balustrade van de veranda klimt, onderbreekt hij zijn werk niet en hij kijkt haar niet eens aan, maar geeft haar terloops een standje.

‘Margareta,’ zegt hij, ‘niet op de balustrade klimmen. Straks val je.’

‘Maar ik val niet.’

‘Dat weet je niet.’

Vader gaat door met ramen lappen, in opperste concentratie. Dit is een klusje dat hij graag doet.

Schoonmaken. Vlekken weghalen. Herstellen.

Zoals wanneer een golf de zandkastelen van de kinderen en voetafdrukken in het zand wegvaagt en het strand weer mooi glad achterlaat. Als een soort correctie.

Benjamin stopt even met spelen en leunt over de balustrade, kijkt naar beneden, langs de steile rots die recht de zee in loopt. Het is duizelingwekkend.

Moeder komt met borden, bestek en glazen naar buiten en begint de tafel te dekken.

‘Ga je dood als je hier naar beneden valt?’ vraagt Benjamin.

Ze zitten hoog en droog. Vallen is een zonde.

Wie valt heeft God uitgedaagd.

‘Mag ik eens kijken?’

Ook zijn zusje buigt zich voorover nadat ze op de balustrade is geklommen. Ook zij wil langs de steile helling naar beneden kijken, net als haar grote broer. Benjamin gaat nog iets verder over de balustrade heen hangen. Margareta doet haar broer lachend na.

De zon schijnt. De meeuwen krijsen.

Moeder legt een mes en een vork bij elk bord.

Nauwkeurig. Methodisch. Ze neuriet terwijl ze de tafel dekt.

Benjamin voelt hoe zijn spieren zich spannen, hoe zijn lichaam zich voorbereidt op de sprong. Hij balanceert op de balustrade, het kriebelt in zijn buik als hij bijna zijn evenwicht verliest. Beneden is de diepte.

Margareta lacht, klimt nog een stukje hoger en gaat als het ware naar buiten hangen, en dan is het alsof er plotseling iets misgaat, haar hand glijdt van de balustrade en ze begint naar voren en naar beneden te vallen, eerst langzaam, dan ineens sneller.

Maar precies op dat moment laat vader de ramen voor wat ze zijn om zijn dochter op te vangen, ze heeft niet eens tijd om bang te worden. Hij heeft haar in zijn armen, tilt haar van de balustrade en is een ongeluk nog net voor, en ondertussen beantwoordt hij op dezelfde rustige en besliste toon als altijd de vraag van zijn zoon.

Hij zegt: 'Ik denk dat we dát maar niet gaan uitproberen, Benjamin.'

Geen ander antwoord. Discussie gesloten.

'De haring is klaar, hoor', zegt moeder terwijl ze naar binnen loopt om het eten te halen.

Het gezin gaat aan de tafel op de veranda zitten. Vader gaat voor in gebed, waarna ze gebakken haring met aardappel-puree eten. De kinderen eten de vis met hun handen.

Moeder wil het avondeten graag zien als een moment waarop ze allemaal samenkomen om met elkaar te praten, dus zegt ze: 'Wat een mooi weer, hè.'

Het is geen vraag, en ze krijgt geen antwoord. Het is meer een voorbeeld van iets wat je kunt zeggen als je samen zit te eten. Iets leuks.

'Mogen we straks zwemmen?' vraagt Benjamin tussen twee happen door.

'Benjamin moet zijn vork gebruiken als hij eet', antwoordt

vader zonder van zijn bord op te kijken.

‘Mogen we straks zwemmen?’ herhaalt Benjamin.

‘Ja, het is heerlijk als je eind mei al zulke avonden hebt’, zegt vader.

‘Mogen we straks zwemmen?’

‘Ja, dan heb je zo’n lange zomer’, zegt moeder.

Vader onderbreekt haar.

‘Benjamin, je bent zeven jaar. Niet met je handen eten. Gebruik je vork.’

Een ander ziekenhuis. Een andere kamer.

Het Söderziekenhuis. Afdeling 53. Zaal 5.

Wit.

Op één schilderij na kale muren.

Een prent. Een paar rechthoeken die elkaar overlappen. Wie had er ooit besloten dat dat daar moest hangen? Moet dat het gezellig maken?

Bij het bed een tafel met wattenstaafjes, zoutoplossing, medicijnen, een vaas rode tulpen, een paar kranten van de dag daarvoor, 10 maart 1989, koppen over een politiek schandaal dat zich maar blijft voort slepen, een glas vruchtensap met een rietje. Aan het hoofdeinde van het bed een infuusstandaard met zakken die de jonge man in het bed voorzien van morfine, antibiotica en sondevoeding, de jonge man in het ziekenhuisbed die slangetjes in zijn neus en armen heeft.

Naast het bed zit een andere jonge man op een stoel. Hij waakt. Eerder die dag zijn er een paar vrienden geweest om hem gezelschap te houden, maar nu is alleen hij er. Op dit moment leest hij de zieke een gedicht voor.

‘Ik ga door met een gedicht van Karin Boye’, zegt hij. “Eens was onze zomer een eeuwigheid lang. We struinden door eindeloos zonnige dagen.” ...’

Even kijkt hij uit het raam. Het is winter. Hij wil het raam openmaken, maar dat gaat niet.

Alles is afgesloten. Geïsoleerd.

Hij sluit zijn ogen en haalt zich een vroege avond in mei voor de geest. Het is helemaal aan het begin van iets. Door het openstaande raam komt de geur van vogelkers naar binnen. Nu komt de zomer waarop ze gewacht hebben, die ze nog wilden halen.

In elk geval tot de zomer, zeiden ze tegen elkaar en dat was dan afgesproken. Hij wordt soms helemaal wanhopig als hij daaraan denkt.

Hij opent zijn ogen en is terug. Het raam is dicht. In de kamer een lucht van desinfectiemiddel en een onbestemde, miselijkmakend zoete geur die hij voor altijd met deze ruimte zal associëren.

Het is geen zomer. Het is winter.

‘Ik kan niet meer op. Mag ik afruimen?’ zegt Margareta.

‘Heb je genoeg gehad dan?’ vraagt moeder. Haar zoon staat ongeduldig op.

‘Ik heb ook genoeg gehad. Mogen we nu gaan zwemmen?’

Benjamin draait zich om en bekijkt zijn spiegelbeeld in het pas gelapte raam.

‘Is het niet te koud?’ werpt vader tegen.

‘Het is helemaal niet te koud’, zegt Margareta.

‘Daar weet je niks van’, zegt moeder. ‘Wil je koffie, Ingmar?’

‘Graag, lieverd, dat zou lekker zijn. Jullie moeten sowieso een half uur wachten, anders krijgen jullie kramp.’

Benjamin spiegelt zich in het schone raam.

Hij gaat helemaal op in zijn spiegelbeeld. Dat gebeurt soms.

Hij beweegt langzaam zijn arm en ziet zijn spiegelbeeld

hetzelfde doen. Bestudeert zijn ogen, zijn gezicht, houdt zijn hoofd een beetje schuin, eerst naar de ene, dan naar de andere kant.

Dan drukt hij plotseling zijn beide handpalmen tegen de ruit. Er komt een duidelijke afdruk van zijn handen op te staan.

‘Wat doe je nou?’ roept zijn vader geïrriteerd. ‘Ik heb net de ramen gelapt!’

Nu pas komt Benjamin weer bij zijn positieven. Hij kijkt verwonderd naar de handafdrukken.

Hij denkt: hier ben ik.

Het is een grootse en machtige gedachte.

Hij heeft ontdekt dat hij bestaat.

Zijn hele leven zal hij zich dit ogenblik herinneren.

De zomeravond, de veranda, de zee. De handafdrukken op het glas. Het moment dat hij zichzelf ontdekte.

Het was iets wat hij in de weerkaatsing van het raam zag. Iets wat naar hem terugkeek en als het ware bevestigend knikte. Het zal een van zijn vroegste herinneringen worden.

‘Ga nu maar een doek en glasreiniger halen om het weer schoon te maken.’

Vader eet verder. Zo doet hij dat altijd. Hij verheft zijn stem niet. Hij wordt niet boos. Hij bepaalt iets, en dan is dat zo. Dan schikken de anderen zich. Ze willen gehoorzamen.

Benjamin houdt van zijn vader. En hij houdt van de autoriteit van zijn vader. Dat hij beslist hoe het gaat.

‘Dat is niet erg,’ zegt de jongen opgewekt, ‘want ik vind het leuk om de ramen te lappen.’